

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 331.5.024.5

Антонюк Валентина Полікарпівна,

доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України

Щетініна Людмила Валеріївна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ ВПО*, ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Метою статті був аналіз проблем економічної активності внутрішньо переміщених осіб, пошуку шляхів кращого використання їх трудового потенціалу. Проведене дослідження показало, що повна достовірна інформація щодо рівня економічної активності ВПО відсутня. Автори на основі доступних статистичних та соціологічних даних розрахували оціночну кількість економічно активних ВПО і тих, які можуть бути незайнятими. Виявлено, що рівень економічної активності та зайнятості серед ВПО є нижчим, ніж у середньому в Україні, що обумовлено невизначеністю щодо подальшої стратегії життєдіяльності та труднощами працевлаштування. Аналіз показав, що невелика частка незайнятих ВПО звертається по допомогу до ДСЗ. При цьому соціальний захист ВПО та надання їм допомоги є недостатніми, оскільки статус безробітного отримують 70-80% тих, які звернулись у ДСЗ, допомогу по безробіттю – трохи більше половини, а рівень працевлаштування лише в окремих регіонах перевищував 30%. Систематизовано причини низької зайнятості ВПО та проблеми, з якими стикаються вимушені переселенці на ринку праці. Зроблено висновок, що Україна недостатньо використовує трудовий потенціал ВПО і в умовах зростання потреби в кваліфікованих працівниках економічно активних ВПО слід розглядати як найважливіше джерело кваліфікованих працівників для національної економіки. Розроблено пропозиції щодо шляхів підвищення ефективної зайнятості внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: економічна активність, зайнятість, ринок праці, державна служба зайнятості, внутрішньо переміщені особи.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Внутрішнє переміщення значної кількості населення завжди пов'язане з проблемами їх залучення до суспільного сектору економічної діяльності. Економічна активність ВПО характеризується бажанням та спроможністю здійснювати певні види трудової або підприємницької діяльності шляхом найму, започаткування власної справи або самозайнятості. Економічна активність реалізується в зайнятості, яка є базовою умовою забезпечення добробуту населення. Це має пріоритетне значення для ВПО, більшість із яких внаслідок вимушеного переселення втратили роботу й заробіток, що був основним джерелом існування. При цьому вимушені переселенці з окупованих територій зазнали надзвичайно великих матеріальних і моральних втрат, тому їх матеріальне становище й соціально-психологічне самопочуття різко погіршилося порівняно з тим,

яким воно було до переселення. За таких умов саме підвищення економічної активності, яка реалізується в ефективній зайнятості й малому підприємстві, дає можливість ВПО відновити своє суспільне становище, краще інтегруватися в територіальні громади місць переміщення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема економічної активності й зайнятості ВПО в Україні привертає увагу як фахівців міжнародних організацій, так і вітчизняних дослідників. У 2016 р. оприлюднено дослідження МОП щодо оцінки потреб і можливостей зайнятості ВПО [1]. Ці проблеми також досліджувалися фахівцями Інституту економіки промисловості НАН України, що знайшло висвітлення у двох монографіях [2, 3]. Вони досліджуються у працях О. Білика [4], У. Садової, О. Риндзак, Н. Андрусишин [5] та інших вітчизняних науковців. Однак, аналіз проблем ВПО показує – значна частка

* Внутрішньо переміщені особи

тих переселенців, що прагнуть економічної діяльності, стикаються з низкою перешкод, які потребують більш глибокого дослідження й пошуку ефективних шляхів їх вирішення, що і є метою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Економічна активність (ЕА) є однією із найважливіших характеристик внутрішньо переміщених осіб, яка відображає не лише їх структурні особливості (частку працездатного населення), але й свідчить про їх готовність до економічної діяльності у місцях переселення, до інтеграції у нові територіальні громади та про рівень їх відповідальності за своє майбутнє. Статистика ЕА ВПО є досить обмеженою, оскільки не фіксується статистичними органами. До складу економічно активних переселенців входять різні категорії ВПО: 1) працівники, які перемістилися разом з підприємствами і переважно є зайнятими на даний момент; 2) особи, які виїхали з територій, що не контролюються Україною (ТНКУ), зареєструвалися як ВПО і зверталися по допомогу в пошуках роботи до державної служби зайнятості (ДСЗ); 3) особи, які виїхали з ТНКУ, зареєструвалися як ВПО і не зверталися до ДСЗ; 4) особи, які виїхали з невідконтрольованих території України та самостійно здійснювали пошуки роботи і працевлаштовувалися. Більш повна інформація є лише за другою категорією переселенців, однак не охоплює всіх ЕА ВПО. Нині найбільш повну інформацію щодо стану та проблем ВПО надають Звіти національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами [6], які формуються на основі опитувань під егідою Міжнародної організації з міграції (МОМ)¹. Ці обстеження показують, що серед опитаних ВПО частка економічно активних осіб коливається в межах 50-60% (табл. 1), із них зайнятих – близько 40-50%. У березні 2018 р., за даними Звіту, серед ВПО частка ЕА складала 60%, з них 48% були працевлаштовані та 12% шукали роботу, тобто були безробітними. У червні 2018 р. ЕА ВПО була на рівні 53%, приблизно такий самий рівень було зафіксовано і в 2015 р. [1, с. 15]. У цілому по Україні рівень економічної активності й зайнятості населення був вищим – у першому кварталі 2018 р. він становив 65,6%, у тому числі зайнятість – 55,9% та безробіття – 9,7% [7].

¹ Було проведено 10 раундів опитувань з березня 2016 р. по червень 2018 р., які здійснено за міжнародною методикою. За охопленням вони були найбільш масштабними в Україні: у 2018 р. вони охопили понад 8300 ВПО та ключових інформаторів.

*Таблиця 1. Розподіл ВПО за рівнем економічної активності згідно з даними моніторингу ситуації із ВПО, % до опитаних**

	9 раунд, березень 2018 р.	10 раунд, червень 2018 р.
Економічно активні ВПО, з них:	60	53
– зайняті	48	42
– ті, що активно шукають роботу	12	11
Економічно неактивні ВПО	40	47

Джерело: складено за даними [6].

Внаслідок низького рівня ЕА трудовий потенціал вимушених переселенців використовується далеко не повністю, що негативно позначається на становищі самих ВПО (втрата потенційних заробітків, кваліфікації, невдоволеність своїм становищем та зневіра у власних можливостях), а також і держави, яка недоотримує частку потенційного валового внутрішнього продукту та має витратити кошти на допомогу по безробіттю й фінансову підтримку малозабезпечених родин ВПО. Втрати від низького рівня економічної активності ВПО та високого рівня безробіття серед них можуть бути значними з огляду на високий освітній потенціал переселенців, який є вищим ніж у середньому по Україні. За даними моніторингу, серед членів домогосподарств ВПО, старших 18 років, частка з вищою освітою (повною, базовою та неповною) становила 60%, з професійно-технічною – 25%, із середньою – 15% [6]. Серед економічно активного населення України у 2017 р. відповідні частки склали: 52,9% – вища, 26,3% – професійно-технічна, 20,9% – середня та початкова.

З огляду на недостатність інформації щодо ЕА та зайнятості ВПО нами була розрахована *оціночна чисельність економічно активних ВПО та тих, які могли бути незайнятими (ЕАН)*, у регіонах України (табл. 2), виходячи з усереднених коефіцієнтів ЕА і безробіття ВПО у 2018 р., наведених у табл. 1 (коефіцієнт ЕА ВПО = $(0,6+0,53):2$; коефіцієнт безробіття ВПО = $(0,12+0,11):2$).

Таблиця 2. Розрахунок кількості економічно активних та незайнятих ВПО у регіонах України, осіб

Регіони України	Кількість ВПО на 3.05. 2018	Оціночна кількість ЕАН ВПО*	З них безробітні*	Отримували послуги ДСЗ	У % до безробітних
Україна	1502019	848641	97594	11345	11,6
Вінницька	11416	6450	742	264	35,6
Волинська	2892	2893	333	76	22,8
Дніпропетровська	74036	418390	4810	816	17,0
Донецька	548144	309701	35616	2800	7,9
Житомирська	7255	4099	471	164	34,8
Закарпатська	3606	2037	234	38	16,2
Запорізька	55078	31119	3579	773	21,6
Івано-Франківська	3563	2013	232	76	32,7
Київська	63857	36079	4149	545	13,1
Кіровоградська	6630	3746	431	171	40,0
Луганська	292191	165088	18985	916	4,8
Львівська	11768	6642	764	292	38,2
Миколаївська	8416	4755	547	189	34,5
Одеська	40786	23044	2650	329	12,4
Полтавська	25406	14354	1650	440	26,7
Рівненська	3244	1833	211	89	42,1
Сумська	11215	6336	729	209	28,7
Тернопільська	2123	1199	138	58	42,0
Харківська	125132	7070	8130	1248	15,4
Херсонська	13959	7887	907	178	19,6
Хмельницька	6582	3719	428	149	34,8
Черкаська	11391	6436	740	247	33,4
Чернівецька	2503	1414	163	48	29,4
Чернігівська	8492	4798	552	186	33,7
м. Київ	162334	91719	10548	1044	10,0

Джерело: розраховано та складено авторами публікації за даними [6, 9, 10].

*Для визначення ЕАН кількість ВПО за регіонами множилась на коефіцієнт 0,565, а для визначення безробітних – кількість ЕАН множилась на коефіцієнт 0,115.

Дані таблиці свідчать, що до ЕА ВПО можна зарахувати близько 850 тис. переселенців, з них незайнятими є більше 97 тис. осіб. У регіонах цієї групи ми визначали пропорційно до кількості зареєстрованих ВПО. Однак у деяких регіонах, де зареєстровано більше осіб пенсійного віку, які проживають на невідконтрольній Україні території, а виїжджають звідти лише для отримання пенсії, розраховані показники можуть суттєво відрізнятися. Визначення частки тих, які зверталися в ДСЗ, до потенційної кількості безробітних показує, що найменшою вона була в Луганській та Донецькій областях, низькою у м. Києві, Київській та Одеській областях. Можна припустити, що саме тут найбільша кількість ВПО-пенсіонерів, які здійснюють періодичну «маятникову» міграцію між невідконтрольованою та контрольованою Україною, і меншою є частка у складі ВПО економічно активного населення.

Отже, рівень ЕА ВПО у регіонах України відрізняється: в областях, що розташовані ближче до зони конфлікту, він, за нашими припущеннями, є нижчим; у регіонах, більш віддалених від ТНКУ, він може бути вищим. Однак сама кількість економічно активних серед ВПО буде вищою в регіонах, де більше зареєстровано переселенців. *Загальний висновок* полягає в тому, що рівень економічної активності ВПО є нижчим, а частка незайнятих – вищою, ніж у середньому по Україні, і це має негативні економічні й соціальні наслідки. Низький рівень ЕА ВПО обумовлений здебільшого невизначеністю щодо подальшої стратегії життєдіяльності та труднощами працевлаштування.

ВПО здебільшого стикаються з проблемами працевлаштування, яке може здійснюватись за допомогою ДСЗ, кадрових агентств та самостійно. При цьому в ДСЗ звертаються по допомогу невелика кількість безробітних ВПО (табл. 3).

Таблиця 3. Звернення ВПО до державної служби зайнятості в регіонах України за січень-липень 2018 року, осіб

Регіони України	Отримували послуги ДСЗ	Мали статус безробітного	Отримували допомогу по безробіттю	Працевлаштовані, усього	Проходили професійне навчання	Брали участь у громадських роботах
Україна	11 345	8 951	6 467	3 070	1 136	977
Вінницька	264	218	165	86	21	10
Волинська	76	63	49	24	4	10
Дніпропетровська	816	651	443	241	34	47
Донецька	2 800	2 192	1 523	800	526	380
Житомирська	164	124	92	41	7	3
Закарпатська	38	32	26	13	5	4
Запорізька	773	659	424	185	43	47
Івано-Франківська	76	71	56	30	18	4
Київська	545	435	356	134	31	23
Кіровоградська	171	137	88	43	7	10
Луганська	916	732	513	277	101	86
Львівська	292	151	118	60	29	4
Миколаївська	189	148	103	43	17	8
Одеська	329	217	159	63	27	3
Полтавська	440	346	244	115	18	63
Рівненська	89	66	49	26	12	3
Сумська	209	168	118	46	8	8
Тернопільська	58	44	32	21	2	1
Харківська	1 248	968	675	325	114	177
Херсонська	178	151	112	57	10	14
Хмельницька	149	124	100	45	14	12
Черкаська	247	215	159	62	27	21
Чернівецька	48	38	29	7	4	3
Чернігівська	186	132	97	52	6	8
м. Київ	1 044	869	737	274	51	28

Джерело: складено авторами публікації за даними [10].

Дані таблиці свідчать, що з усіх ВПО, які зверталися у ДСЗ, 79% мали статус безробітного, а отримували допомогу по безробіттю лише 57%. Було працевлаштовано 27% тих, хто звертався по допомогу, ще 8,6% були задіяні у громадських роботах, які мають тимчасовий характер. Ці дані показують недостатньо ефективну роботу з працевлаштування. Лише кожен 10-й вимушений переселенець, що звертався до ДСЗ, проходив професійне навчання.

Слід відзначити, що в регіонах ситуація із забезпеченням зайнятості та соціальної підтримки ЕА ВПО дещо відрізняється. Оскільки територіальне розміщення вимушених переселенців в Україні є нерівномірним, то і навантаження проблем ВПО на регіональні служби зайнятості суттєво відрізняється. Найбільше ВПО, що зверталися у ДСЗ, було в Донецькій обл. (24,7%) від загального їх числа в Україні, у Харківській (11%), м. Києві (9,2%), у Луганській (8,1%) та Дніпропетровській (7,2%), що обумовлено найбільшою

концентрацією вимушених переселенців саме в цих регіонах. Значна кількість переселенців, що мають потребу в забезпеченні роботою, акумулювалась у центральних та південних регіонах України. Значно менша їх кількість перебуває у західних регіонах.

Діяльність регіональних відділень ДСЗ із працевлаштування і підтримки ВПО також відрізняється, про що свідчать дані табл. 4. У Донецькій та Луганській обл., де найбільша кількість ВПО звертались у ДСЗ, частка тих, хто отримує допомогу по безробіттю, складає лише 54-56%, однак рівень працевлаштування та інші форми сприяння зайнятості були вищими, ніж у середньому по Україні. У м. Києві перевага надається соціальному захисту – надання статусу безробітного та матеріальної допомоги. Харківська і Дніпропетровська обл. хоч і мають однакову частку тих ВПО, які отримують допомогу по безробіттю, однак відрізняються рівнем працевлаштування. Наведені дані по Вінницькій та Одеській областях пока-

зують суттєву різницю в діяльності ДСЗ в роботі з ВПО – у Вінницькій вона поставлена значно краще, тому тут рівень працевлаштування на 13,2 в.п. (або майже в 1,7 раза) вищий порівняно з Одеською.

тивного населення України складає близько 5%. На сучасному етапі в Україні потреба в робочій силі зростає, при цьому загострюється проблема дефіциту кадрів. Саме тому вирішення проблеми

Таблиця 4. Структура ВПО за видами отриманих послуг у ДСЗ в окремих регіонах за січень-липень 2018 року, %

Регіони України	Усі ВПО, що отримували послуги ДСЗ	Мали статус безробітного	Отримували допомогу по безробіттю	Працевлаштовані усього, у т.ч. за дог. ЦПХ та самостійно	Проходили професійне навчання	Брали участь у громадських та ін. роботах тимчасового характеру
Україна	100	78,9	57,0	27,1	10,0	8,6
Вінницька	100	82,6	62,5	32,3	8,0	3,8
Дніпропетровська	100	68,7	54,3	29,5	4,2	5,8
Донецька	100	78,3	54,4	28,5	18,8	13,6
Луганська	100	79,9	56,0	30,2	11,0	9,4
Одеська	100	66,0	48,0	19,1	8,2	1,0
Харківська	100	77,6	54,1	26,0	9,1	14,2
м. Київ	100	83,2	70,6	26,2	4,9	2,7

Джерело: розраховано та складено авторами публікації за даними [10].

Можна зробити висновок, що проблема незайнятості ВПО вирішується досить повільно. Рівень безробіття серед вимушених переселенців (12%) є більш високим порівняно з його значенням в середньому по Україні (близько 10%). По допомогу у ДСЗ звертається незначна кількість незайнятих економічно активних внутрішньо переміщених осіб, не сподіваючись особливо на суттєву допомогу. І це не дивно, оскільки статус безробітного отримують 70-80% тих, які звернулись у ДСЗ, допомогу по безробіттю – трохи більше половини, а рівень працевлаштування лише в окремих регіонах перевищував 30%.

Головними причинами низької зайнятості ВПО є: брак вакансій за спеціальністю та рівнем освіти; низька заробітна плата на запропонованих робочих місцях; небажання роботодавця наймати на роботу ВПО; втрата кваліфікації від тривалого безробіття; брак навичок пошуку роботи; незручний графік роботи; незручне (віддалене) розташування вакантного робочого місця; юридичні труднощі під час реєстрації власного бізнесу; проблеми з оформленням на роботу через брак необхідних документів. Навіть через 4 роки масового вимушеного переселення ці проблеми не вирішені.

В Україні економічно активні ВПО є важливою складовою трудового потенціалу, необхідного для кадрового забезпечення різноманітних сфер економічної діяльності. За нашими розрахунками, частка ВПО у складі економічно ак-

тивності економічної активності та зайнятості вимушених переселенців сприятиме кращому кадровому забезпеченню національної економіки.

За звітами Державної служби зайнятості, попит на робочу силу підвищується. У 2017 р. кількість вакансій, заявлених роботодавцями, становила 1102,0 тис. од., що на 92,7 тис. вакансій більше, ніж у 2016 р. На 1 січня 2018 р. кількість вакансій порівняно з відповідною датою минулого року зросла на 40% та становила 50 тис. одиниць. Крім того, у базі даних служби зайнятості містилася інформація про 39 тис. пропозицій роботи, отриманих з інших джерел [11]. ДСЗ прогнозує зростання вакантних робочих місць, найбільше - на підприємствах переробної промисловості, оптової й роздрібною торгівлі, транспорту.

В Україні стрімко зростає дефіцит кадрів. Дефіцит кваліфікованих кадрів в Україні відчувається вже давно, і з кожним роком він тільки загострюється. Зростання попиту на низку професій не супроводжується відповідним зростанням пропозицій, яка суттєво зменшується внаслідок масштабної трудової еміграції. За професійними групами, найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом, на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин, на працівників будівельних професій та ін. За даними ДСЗ, серед найбільш дефіцитних професій – швачка, водій автотранспортних засобів, вантажник, електро-

монтер з ремонту та обслуговування електроустаткування, оператор автоматичних та напівавтоматичних ліній верстатів та установок, сестра медична, фармацевт, електрогазозварник, токар та інші. Гострою є проблема якості робочої сили, обумовлена дефіцитом кадрів з необхідними компетентностями. В умовах зростання потреби у кваліфікованих працівниках ЕА ВПО слід розглядати як найважливіше джерело кадрів для національної економіки. Трудовий потенціал ВПО має досить високі якісні характеристики, а саме:

– більшість вимушених переселенців працездатного віку мають високу професійну освіту, здобуту в системі вищої та професійно-технічної освіти. За даними ДСЗ, розподіл незайнятих переселенців за освітою відрізняється від освітнього рівня всіх безробітних: серед ВПО особи з вищою освітою становлять 69%, з професійно-технічною – 20%, з початковою та середньою – 11%. Серед них майже дві третини становлять законодавці, фахівці, професіонали, службовці, 28% – особи з робітничими професіями [12], тоді як серед усіх зареєстрованих безробітних 49% мали вищу освіту, 34% – професійно-технічну, 17% – загальну середню освіту [13];

– серед економічно активних та безробітних внутрішньо переміщених осіб значною є частка тих, які працювали на промислових підприємствах, мають відповідну кваліфікацію за індустріальними професіями, необхідними для розвитку промислового сектору України;

– значна кількість із працездатних ВПО мають досвід роботи на великих підприємствах з високим рівнем організації праці. Тому вони звичні до трудової і технологічної дисципліни, особистої відповідальності за виконання дорученої роботи, що має важливе значення для роботодавців;

– ВПО досить мотивовані в ефективній зайнятості як основному способі вирішення проблем та досягнення певного добробуту. Як відзначається у Звіті національної системи моніторингу ситуації з ВПО за червень 2018 р., безпосереднє працевлаштування розглядається серед безробітних ВПО як найефективніший засіб підтримки, про що повідомляли 79% опитаних.

Усе викладене вище обґрунтовує необхідність більш активної соціально-економічної політики для підвищення рівня економічної активності й зайнятості ВПО та утримання їх в Україні, забезпечення ефективного використання їх трудового потенціалу як на благо країни, так і самих переселенців. Це важливо ще й тому, що ВПО мають чималий міграційний потенціал, у т.ч. трудової міграції за кордон. Моніторинг засвідчує, що 1-2%

опитаних вимушених переселенців планують у найближчій перспективі повернутися на непідконтрольну Україні територію, 2% – переїхати в інші регіони України, 1% уже знайшли роботу за кордоном і збираються виїхати з України, а 5% мають намір найближчим часом знайти роботу за кордоном [6]. Таким чином, кожен десятий із опитаних ВПО є потенційним мігрантом, зорієнтованим переважно на зовнішню міграцію.

В умовах високого безробіття та низької заробітної плати, труднощів із працевлаштуванням міграційні настрої економічно активної частини ВПО лише посилюватимуться, як і в цілому серед працездатного населення України. Нацбанк прогнозує зростання трудової міграції на майбутнє, яка, безумовно, охопить і ВПО. Цьому сприятимуть не лише внутрішні соціально-економічні проблеми (бідність, обмежені можливості щодо гідної праці та ін.), але й активна політика іноземних держав щодо залучення робочої сили з України. Так, за даними звіту польської компанії Personnel Service "Барометр трудової міграції", за перше півріччя 2017 р. 16% усіх опитаних компаній наймали українців на роботу. У 8% компаній вони складають 26% – 50% усіх працівників. При цьому кожна п'ята компанія мала намір у найближчій перспективі шукати працівників з України [14].

Висновки. Зроблений аналіз висвітлив значні проблеми у стимулюванні економічної активності та забезпеченні зайнятості ВПО. За відсутності ефективної політики працевлаштування та ефективного використання трудового потенціалу вимушених переселенців Україна може втратити значну частину висококваліфікованих кадрів. Фахівці ООН з проблем біженців та ВПО Джуді Ель-Бушра і Келлі Фіш підкреслюють важливість вирішення проблеми працевлаштування ВПО, оскільки без можливості зайнятості й отримання трудового доходу вимушені переселенці втрачають засоби для існування та стають залежними від гуманітарної допомоги [15]. Однак у більшості країн, які мали значну кількість ВПО, ця проблема вирішувалася досить складно. Основними інструментами її вирішення були: організація громадських робіт; перенавчання безробітних ВПО та направлення їх на вакантні місця; сприяння самозайнятості і приватному підприємництву. Цілеспрямована політика підвищення економічної активності та зайнятості ВПО має бути серед пріоритетів державної політики України. Для нашої країни в умовах складної демографічної ситуації, активної трудової міграції та загострення проблеми дефіциту кадрів важливим є збереження та забезпечення продуктивного використання

трудового потенціалу ВПО. Для цього необхідно забезпечити *ефективну зайнятість*, якої можна досягти шляхом:

– розробки та впровадження організаційно-правових механізмів гарантування зайнятості ВПО, недискримінаційного доступу до робочих місць, які відповідають професійно-освітньому рівню ВПО. Доцільно включити вимушених переселенців до переліку осіб, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню (ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення»), що обмежить дискримінаційні прояви роботодавців щодо ВПО. Крім того, роботодавці матимуть можливість економити на ЄСВ протягом одного року, якщо працевлаштують ВПО як мінімум на два роки (ст. 26 Закону України «Про зайнятість населення»);

– стимулювання роботодавців до суттєвого підвищення заробітної плати, більш активного використання правової норми ст. 24 Закону України «Про зайнятість населення» [16] при працевлаштуванні ВПО, де передбачено компенсацію роботодавцеві в розмірі 50% ЄСВ протягом року при працевлаштуванні на нові робочі місця із оплатою не менше 3 мінімальних заробітних плат;

– більш широкого застосування інноваційних підходів в організації зайнятості як усього населення, так і ВПО. Наприклад: організація коворкінг-центрів, які створюють більш сприятливі умови для зайнятості або підприємницької діяльності, надаючи можливість отримати робоче місце та доступ до сфери професійного спілкування, обміну досвідом та ідеями; використання інформаційно-комунікаційних інтернет-технологій для працевлаштування ВПО, більш широкого використання нетрадиційних форм зайнятості;

– формування навичок ефективного пошуку роботи за допомогою тренінгів та консультацій з технології пошуку роботи, формування навичок складання резюме, самопрезентації, ведення переговорів з потенційним роботодавцем тощо;

розширення можливостей професійної підготовки та перепідготовки ВПО відповідно до потреб ринку праці, надання державою компенсації витрат роботодавців на оплату праці при перепідготовці та підвищенні кваліфікації ВПО з подальшим їх працевлаштуванням;

– удосконалення системи реєстрації, обліку, систематизації збору даних щодо кваліфікації ВПО, освітньо-кваліфікаційних характеристик, їхніх професійних навичок та потреб щодо працевлаштування чи самозайнятості.

Другим пріоритетним напрямом у підвищенні економічної активності ВПО є *відновлення або започаткування підприємництва*. Для цього необхідно:

– забезпечити організаційну, консультативну, кадрову, інформаційно-комунікативну, науково-методичну та інші форми підтримки ініціатив підприємництва ВПО з боку державних інституцій та громадських організацій;

– забезпечити створення сприятливих організаційно-правових засад для перереєстрації та відновлення діяльності підприємств малого бізнесу ВПО у нових приймаючих територіальних громадах, доступ ВПО до інформаційних ресурсів влади у державних та муніципальних установах у сфері підприємництва, до інформації щодо можливостей, умов та пріоритетних сфер ведення бізнесу;

– на регіональному та муніципальному рівнях започаткувати практику розробки й впровадження стратегій підтримки, відновлення та розвитку малого й середнього бізнесу, в т.ч. шляхом використання підприємницьких ресурсів ВПО; забезпечити активне використання фінансових інструментів підтримки ВПО-підприємців з боку держави, розробку та реалізацію різноманітних програм підтримки підприємців за рахунок місцевих ресурсів, сприяння більш широкому залученню міжнародних проектів та іноземних фінансових інституцій для розвитку підприємництва представниками ВПО.

Список використаних джерел

1. Оцінка потреб та можливостей зайнятості внутрішньо переміщених осіб в Україні: узагальнення результатів дослідження та рекомендації. Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Будапешт, МОП, 2016. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_464289.pdf
2. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія. О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України. Ін-т економіки промисловості. К., 2016. 448 с.
3. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення: монографія. О.Ф. Новікова, В.П. Антонюк, Ю.С. Залознова та ін.; НАН України, Ін-т економіки промисловості. К., 2018. 244 с.
4. Білик О.І. Основні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий огляд*. 2017. № 7(39). URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1282/1386>
5. Садова У.Я. Актуальні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект. У.Я. Садова, О.Т. Риндзак, Н.І. Андрусишин. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3. С. 171-185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_16

6. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами (червень 2018 р.). URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_9_ukr_press.pdf
7. Зайнятість та безробіття населення в I кварталі 2018 року. Експрес-випуск. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Економічна активність населення у 2017 році. Статистичний збірник. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Динаміка міграції в Україні: де живе найбільше переселенців (інфографіка). URL: <https://tribuna.sumy.ua/news/dynamika-migratsiyi-v-ukrayini-de-zhyve-najbilshhe-pereselentsiv-infografika/>
10. Інформація про надання послуг державної служби зайнятості внутрішньо переміщеним особам, що отримали відомості про взяття на облік (відповідно до постанови КМУ від 1.10.2014 р. № 509) за січень-липень 2018 року. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
11. Перспективна потреба в кадрах у 2018 році. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
12. Надання послуг внутрішньо переміщеним особам у січні-серпні 2018 р. Аналітична записка. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/view>
13. Ситуація на ринку праці та результати діяльності державної служби зайнятості у січні-серпні 2018 р. Аналітика. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>
14. В будущем трудовая миграция украинцев за границу будет только расти. URL: <https://economics.unian.net/other/2378722-v-buduschem-trudovaya-migratsiya-ukraintsev-za-granitsu-budet-tolko-rasti-nbu.html>
15. Джуди Ель-Бушра, Келли Фиш. Беженцы и внутренне перемещенные лица. URL: http://unhcr.ru/fileadmin/files/docs/Documents/Documents_on_protection/%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0_%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D1%83_%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D0%B8_%D0%92%D0%9F%D0%9B.pdf
16. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
- O.I. Amosha, V.P. Antonyuk ta in.; NAN Ukrayiny`. In-t ekonomiky` promy`slovosti. K., 2016. 448 s.
3. Integraciya vnutrishn`o peremishheny`x osib u tery`torial`ni gromady`: diagnosty`ka stanu ta mexanizmy` zabezpechennya: monografiya. O.F. Novikova, V.P. Antonyuk, Yu.S. Zaloznova ta in.. NAN Ukrayiny`, In-t ekonomiky` promy`slovosti. K., 2018. 244 s.
4. Bily`k O.I. Osnovni problemy` zajnyatosti vnutrishn`o peremishheny`x osib v Ukrayini. Naukovy`j oglyad. 2017. № 7(39). URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1282/1386>
5. Sadova U.Ya. Aktual`ni problemy` zajnyatosti vnutrishn`o peremishheny`x osib: regional`ny`j aspekt. U.Ya. Sadova, O.T. Ry`ndzak, N.I. Andrusy`shy`n. Demografiya ta social`na ekonomika. 2016. № 3. S. 171-185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_16
6. Zvit nacional`noyi sy`stemy` monitory`ngu sy`tuaciyi z vnutrishn`o peremishheny`my` osobamy` (cherven` 2018 r.). URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_9_ukr_press.pdf
7. Zajnyatist` ta bezrobittya naseleennya v I kvartali 2018 roku. Ekspres-vy`pusk. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Ekonomichna akty`vnist` naseleennya u 2017 roci. Staty`sty`chny`j zbirny`k. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Dy`namika migratsiyi v Ukrayini: de zhy`ve najbil`she pereselenciv (infografika). URL: <https://tribuna.sumy.ua/news/dynamika-migratsiyi-v-ukrayini-de-zhyve-najbilshhe-pereselentsiv-infografika/>
10. Informaciya pro nadannya poslug derzhavnoyi sluzhby` zajnyatosti vnutrishn`o peremishheny`m osobam, shho otr`y`maly` dovidku pro vzyattya na oblik (vidpovidno do postanovy` KМУ vid 1.10.2014 r. № 509) za sichen`-ly`pen` 2018 roku. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
11. Perspekty`vna potreba v kadrax u 2018 roci. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
12. Nadannya poslug vnutrishn`o peremishheny`m osobam u sichni-serpni 2018 r. Anality`chna zapy`ska. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/view>
13. Sy`tuaciya na ry`nku praci ta rezul`taty` diyal`nosti derzhavnoyi sluzhby` zajnyatosti u sichni-serpni 2018 r. Anality`ka. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>
14. V buduschem trudovaya migratsiya ukraintsev za granitsu budet tolko rasti. URL: <https://economics.unian.net/other/2378722-v-buduschem-trudovaya-migratsiya-ukraintsev-za-granitsu-budet-tolko-rasti-nbu.html>
15. Dzhudi El-Bushra, Kelli Fish. Bezhtentsy i vnutrenne peremeschennyye litsa. URL: http://unhcr.ru/fileadmin/files/docs/Documents/Documents_on_protection/raznitsa_mezhdu_bezhtentsami_i_VPL.pdf
16. Zakon Ukrayiny` «Pro zajnyatist` naseleennya». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

References

1. Ocinka potreb ta mozhy`vostej zajnyatosti vnutrishn`o peremishheny`x osib v Ukrayini: uzagal`nennya rezul`tativ doslidzhennya ta rekomendaciyi. Mizhnarodna organizaciya praci. Grupa texnichnoyi pidtry`mky` z py`tan` gidnoyi praci ta Vyuro MOP dlya krayin Central`noyi ta Sxidnoyi Yevropy`. Budapesht, MOP, 2016. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_464289.pdf
2. Vnutrishn`o peremishheni osoby`: vid podolannya pereshkod do strategiyi uspixu: monografiya. O.F. Novikova,

Valentyna Antoniuk,

Doctor of Economics, Professor Chief Researcher at Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine

Liudmyla Schetinina,

PhD (Econ.), Docent (Associate Professor) in the Department of Department of Personnel Management and Labor Economics at Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman

Problems of economic activity and employment of internally displaced persons: ways and methods to solve them

The purpose of the article was to analyze the problems and obstacles to the economic activity of internally displaced persons (IDPs), to identify ways to better use of their labor potential. The conducted research showed that there is no reliable information about the level of economic activity of IDPs. The authors calculated the estimated number of economically active IDPs and those that may be unemployed from the available statistical and sociological data. It was found that the level of economic activity and employment among IDPs is lower than averagely in Ukraine due to the uncertainty about their further living strategies and the difficulties in employment. The analysis showed that a small proportion of the unemployed IDPs addresses the State Employment Service for help. At the same time, the social protection of IDPs and assistance is not sufficient, as the status of the unemployed is given to 70-80 percent of those who address the State Employment Service, slightly more than half of IDPs receive unemployment benefits whereas the employment rate in certain areas exceeds 30 percent. This article systematized the reasons for low employment rate among IDPs, and the problems they face in the labor market. It was concluded that Ukraine is making insufficient use of the labor potential of IDPs and in the context of the growing need for skilled workers, economically active IDPs should be considered as the most important source of skilled workers for the national economy. The authors propose ways to increase the effective employment of internally displaced persons.

Key words: economic activity, employment, labor market, State Employment Service, internally displaced persons.

Стаття надійшла 05.11.2018